

סוף זמן קר"ש

עש"ק מקץ

8:58

עש"ק ויגש 9:01

מאן דלא קרי קר"ש בעגניה
בנדוי הוא כל ההוא יומא
(זוה"ק בלק קפ"ז)

י"ף ע"י: התאחדות אברכים דקה"ל ימב לב דסאטמאר

בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

ב"ה

שיעור השבוע

חבורת יסודי התורה

פרשת מקץ

מוס' יומא כה: עד כט:

פרשת ויגש

מוס' יומא ל. עד לב.

בריש מסי יומא אנו רואים כמה שמירה
היה צריך להכין שלא יבא לידי טמאת, אף
בחינו במקום המוקדש ביותר, וטמאים
כמה שמירה צריכים בשעה שיוצאים
ממקום הטמאים, וזה א"א רק בנח התורה
מדברי רבי שלטי"א פסוק מסי מנות

בדר"ח טבת תש"ע

מקץ-זאת חנוכה

שנה י"ב גליון י"ב (תצ"ח)

טוב טעם

יוסף נשא עם בת דינה

ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח ויתן לו את אסנת בת פוטיפרע כהן און לאשה. ואם תאמר יוסף שהיה מלך איך נשא בת הדין, וי"ל שנשאה מפני שהיתה מזדעקת, כי היתה בת דינה משכס, ותלה לה יעקב אבינו קמיע בצוארה והשליכה, והובאה למצרים על ידי נס, וגדלה פוטיפר בביתו ולכן נקראת על שמו, וכשעבר יוסף בכל ארץ מצרים יצאו כל הנשים לראות יפיו של יוסף, כדכתיב בנות צעדה עלי שור, וכל אחת זורקת לו חפץ או תכשיט, וזו לא היה לה מה לזרוק וזרקת לו הקמיע שהיה בצוארה, ועיין בו וראה שהיא מזדעקת של יעקב ונשאה.

רבתינו בעלי התוספות

עמד על היאור ממש

והנה עמד על היאר. יש לפרש דהנה הראו לו שהוא עמד על היאר ממש שהוא עומד במקום היאר, דהנה היאר זן את ארצו במה שעולה ומשקה בגזירת היוצר כל והנה הראוהו שהיאר יבטל ממלאכתו והוא פרעה עומד במקומו לעשות פעולת המחי' לשבע שני רעב במה שירא איש נבון וחכם להכין תבואה, והנה ה' בוש בדבר לומר כן ליוסף שהוא גדול מאלקיו ועמד במקומו אמר על שפת היאר ואעפ"כ תבין יוסף וא"ל ועתה ירא פרעה וכו', דקשה וכי ליועץ למלך נתנוהו, אך זה ה' ג"כ פתרון החלום עמידה על היאר.

עמדת להם בעת צרתם

ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם. דהנה בתנוכה לא גזרו על הגוף ורק על התורה הקדושה אשר רצו לבטל מהם ולהשכיח מהם שם אלקינו, והנה מצוינו ביוסיפין כי היו בעת ההיא רשעי ישראל אשר הלשינו ואשר בקשו את זאת לבטל הדת מישראל, והנה כל עוד שלא היו נתונים לב על זה ולהיות מצירים על זה, לא בא להם הישועה, ורק בעת צרתם אשר נתנו לא לבם, וצר להם עד מאד בביטול התורה, אזי מיד עמד להם הקב"ה והצילם מיד אויביהם.

יוסף צוה להכין סעודת חנוכה

וטבת טבת והכן, ודרשו חז"ל יוסף הקדים ושימר את השבת עד שלא ניתנה, שנאמר וטבת טבת והכן, ערב השבת היתה, אין הכן אלא לשבת שנאמר והיה ביום הששי הוכינו. והנה בשלטי הגבורים כתב, כי יציאת והכן עם החי' של טבת, הם אותיות חנוכה, ויתר אותיות וטבת טב גימטריא ל"ו כמספר הנרות, וזה סמך לסעודות שעושים בחנוכה, עכ"ל.

ויתכן כי אותו ערב שבת שבאו השבטים לפני יוסף היה בימי החנוכה, וצוה יוסף להכין סעודת שבת וגם סעודת חנוכה, ועל כן נרמזו שניהם בפסוק זה, (שוב מצאתי בספר עתיק פני אריה זוטא בפרשה זו, שבידו על פי חשבון נפלא שהשבטים באו לפני יוסף בימי החנוכה).

ברך משה

כן אמר הנמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו, שיכול לידע מה הוא הדבר בטל, ומה הוא הדבר המתקיים.

אמרו נחם

שני חטאים

את חטאי אני מזכיר היום. וצ"ב מה לו לפרעה שלא הטיב ליוסף. וי"ל דאיתא במדרש דלכן הושב שר המשקים על כנו יען שהיה לו התנצלות, ששלא מדעתו נעשה שנפל וזבוב בכוס פרעה ולא הקיל בכבוד המלך ולכן נדו אותו לזכות, והנה דרך העולם שמי שלא נתברר חטאו, אם לא נדע מתגלגל שלשום שרע הוא ושיש בו מדה מגונה הזאת, דנים אותו לכף זכות, אבל אם ידוע שכבר עבר על דבר כזה, דנים אותו לחוב, והנה את שר המשקים חשדו שהקיל בכבוד המלך והיה כפוי טובה נגדו, ויען שלא נתברר חטאו, דנו אותו לזכות שבשגגה עשה, אבל מאחר שלא זכר את יוסף אשר הטיב עמו, נתברר שהוא כפוי טובה מכבר, וירא שעניו תתעורר חטאו נגד פרעה לדנו לחוב. והוא שאמר את חטאי אני מזכיר, שעל ידי שחטאתי נגד יוסף, תתעורר חטאתי נגד פרעה, וק"ל.

כתב סופר

דוקא העלילה של מרגלים אתם

ויאמר אליהם מרגלים אתם וגו'. מה שאמר עליהם דוקא העלילה של מרגלים ולא דבר אחר, יען כי יוסף פחד אולי ישאלו אחיו לאנשי המקום איפה נמצא אחיהם שמכרו בזמנו ושהורד למצרים, ועי"ז ישמעו שהמשנה למלך הוא עבד שנמכר פעם למצרי, ועי"ז יכירו אותו. לכן אמר להם מרגלים אתם, כדי שיפחדו לשאול ולדבר עם אנשי המקום כדרך המרגלים ששואלים ומדברים עם אנשי המקום.

ר"מ מפשיסאח

נרדם בתרדמת הזמן

ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וישיחהו על ארץ מצרים. הנה על טעם עצה שלו הקשו הכל מה ראה על ככה ומי ביקש ממנו להיותו יועץ. ועתה נראה כך, דהנה כל עניני החלום פתרו יוסף, אך ענין אחד לא פתר, מה שנאמר בין חלום א' לב' 'ויקץ פרעה ויישן ויחלום', למה היו היקיצה בין חלום לחלום דבין אם נאמר כפשוטו דהוי הקצה ממש ובין אם נאמר דהחלום כך הוי שדימה כאלו הקיץ, לכולם קשה למה הוי כך, ולמה לא היה די אם בשינה אחת היה רואה שני החלומות גם יחד. ולזה פתר לו יוסף כך, דהנה מי שהוא בער ולא בינת אדם לו, זה נקרא כישן, כי נרדם הוא בתרדמת הזמן. וכן הכי נמי בפרעה, עד שבא יוסף הוי נחשבין ישנים בתרדמת הזמן, אך עי"ז יוסף שהיה נבון וחכם, החכים גם אותן ונעשו בעלי שכל, א"כ יוסף פתח עיניהם ולבם ועשה אותם חכמים. ולכן טרם שחלם פרעה חלום השבלים, חלם תחלה שהקיץ, להראות כי עי"ז חלום זה וקודם קיומו, יהיה בהקיץ מתרדמת הזמן ויערו כאשר יערו איש משנתו. וז"ש שמה שבחלום שלך היתה הקצה בינתיים, היינו כי ועתה יראה פרעה איש נבון וחכם וישיחהו על ארץ מצרים, ואז על ידו יתחכמו כל מצרים מתרדמת הזמן ויקיצו משנתם, ואח"כ יקיים החלום בפועל.

חכמת שלמה לר"ש קלוגער

טפשות שלהם

אפ"ל מ"ש נער שוטה, דלכאורה הכל הוי יכול לומר על יוסף הצ' אבל לא זאת שאינו חכם, שהרי היתה חכמת אלקים בקרבו ובר חכים הוא ליה, ואף פוטיפר ושר בית הסוהר נתנו הכל בידו שיהי' הוא כל המנהיג ומנהל שמה, שהי' ידוע לכל בחכמתו הגדולה, ומילתא דעבידא לגלויי לא משקרי אינשי. ובפשוטות פירשתי כבי ע"ד שאמרנו בגמ' ששר מרע יהי' משהולל עמי הבריות, דמי שהוא סר מרע, יהיו מביטים עליו כעל משתגע, ואף שיוכל להיות חכם מחוכם, מ"מ כיון שהוא סר מרע בעבור זה עצמו הוא כבר משתולל על הבריות ומחוי כשוטה, ולכן אמר נער שוטה היינו תדעו שהוא סר מרע ממילא הוא שוטה, אך לדרכינו הוא המשך למה שאמר אחר זה שהוא עברי, דהנה זאת שהוא עומד בעבר אחד נגד כל העולם זהו אצלם הטפשות היותר גדול, למה אין אתה רואה להשוות עם העולם, ואצלם הוי דבר זה לגמרי כנגד השכל, ע"כ אמר ושם אתנו נער שוטה, ומהו טפשותו, ע"א עברי שעומד בעבר אחד נגד כל העולם, מסתמא הוא שוטה כי זהו אצלם הטפשות היותר גדול.

דברי יואל

חכמת הפרצוף

ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו. נ"ל על פי מ"ש האלשיך בפרשת ויגש לפרש הפסוק בפרשת ויצא שאמר יעקב רואה אנכי את פני אביכן, היינו שהיה מכיר בחכמת הפרצוף, וז"ש אנכי מכיר ולא זולתי, עיי"ש. אם כן הכי נמי יש לומר כן, וידוע דרש"י ז"ל כתב בן זקונים הוא לו כתרונמו ארי בר חכים הוא ליה, שכל מה שלמד משם ועבר מסר לו, אם כן הוי מסר לו כל החכמות והכיר בחכמת הפרצוף כי בני ישראל המה ולא מילדי נכרים, מה שאין כן האחים שלא הכירו בחכמה זו כנ"ל.

שימח משה

אין חלום בלא דברים בטלים

ועתה ירא פרעה כו'. כבר הקשו כולם מדוע נתן לו עצה, וכי ליועץ נקרא אל פרעה, הלא לא קרא אותו רק לפתור חלומו. ונראה כי מה שלא נכנס בלב פרעה פתרונם של החרטומים במה שפתרו לו שבע בנות אתה מוליד שבע בנות אתה קובר הוא משום דפרעה ידע שאין חלום בלא דברים בטלים, והם פתרו לו כל החלום מתחילתו ועד סופו, ולא השאירו שום דבר שיהיה בטל, על כן לא נתן אמון לפתרונם. אמנם בפתרון של יוסף היה הדבר בטל במה שחלם לו שלא נודע כי באו אל קרבנה, ובאמת לא היה כן, כי ימי השבע היו הכנה לטובה לימי הרעב להחיות עם רב, בכדי שייכינו מימי שני השבע לימי הרעב שיהיו אחריהם. מה שאין כן בפתרון החרטומים אין שום פעולת טובה מאותן שילידו, לאותן שבע בנות שיקברו. וזה האות שאין הפתרון אמת. ועל כן שפיר אמר יוסף ועתה ירא פרעה, כיון שאמר לו החלום ולא נודע כי באו אל קרבנה, שפירושו הוא שלא יודע השבע מפני הרעב, על כן שפיר נתן לו עצה ויצברו בר, כדי שיהיה זה הדבר בטל, שיוכל השאר להתקיים. והוה באמת חכמה נפלאה, מה שלא הבינו כן שאר הפותרים ועל

סיג פרשת וישב

וידי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו ואין איש מאנשי הבית שם בבית. איתא במדרש ילקוט (רמז קמו) ויבא הביתה לעשות מלאכתו, רבי אליעזר אומר שבת היה, דכתיב (בראשית ב ג) כי בו שבת מכל מלאכתו, ומה מלאכה היתה לו, שונה וקורא מה שאביו למדו. ומרן דו"ז זלה"ה בדברי יואל בפרשתו (עמוד שיט) פ"י שעל ידי לימוד תורתו היה בונה בית המקדש של מעלה, וזה נקרא מלאכה, ע"ש לדרכו. אמנם לפי דברי המדרש צריך ביאור קישור הפסוק ואין איש מאנשי הבית שם בבית, כי הדרש מוציא לגמרי מפשוטו של מקרא.

ויתבאר על פי מה שכתב באור חדש (קידושין לט.) בטעם שאמרו חז"ל שכן מצוה בהאי עלמא ליכא, משום דקי"ל (בבא מציעא סה.) דשכירות אינו משתלמת אלא לבסוף, וכל ימי חלדו האדם הוא עומד ופועל מעשה ה' ומצותיו ואין לו שכרו עד שובו לעפרו וישקיט מעבודתו. אכן אמרו חז"ל (ברכות סד.) תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא לעולם הבא, הרי דלימוד התורה לא יושבת אף לאחר מיתת האדם ואין קץ ותכלית לעבודתו, וזו מעתה ראוי לשלם שכר התורה גם בעולם הזה, עכ"ד.

והנה מבואר שם בגמרא דאי איכא שכר מצוה בהאי עלמא מגין המצוה דלא ילתי ליה הרהור עבירה, ע"ש. ולפי זה כיון דאיכא שכר מצוה בעולם הזה על לימוד התורה, הרי זה מגין על האדם שלא יחטא.

ובזה יתבאר ויבא הביתה לעשות מלאכתו, שהיה שונה וקורא מה שאביו למדו, וגם בזמנים הקשים ביותר בהיותו עבד לשר הטבחים לא פסיק פומיה מגירסא, והיינו דאהני ליה שהיה לו שכר על לימוד התורה, והשכר הגין עליו שלא יבא לידי חטא, כי סגולת התורה הוא להגן מן החטא בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה (סוטה כא.), וע"כ גם בעת ההוא כאשר ואין איש מאנשי הבית שם בבית ותתפששו בבגדו וגו' יונס ויצא החוצה, כי כח התורה הוא אשר היה לו לעזר וסיוע שינצל מן החטא, כי באמת היה לו ליוסף כמה וכמה מצות ומעש"ט בלי שיעור וערך אשר עליהם יגיע לו שכר מצוה שיגין שלא יחטא, אך מ"מ הרי שכר מצוה בה"ע ליכא, אולם כיון שהיה עוסק בתורה זכה לשכר על לימודו בעולם הזה, ועל ידי זה היה יכול להתגבר ולהנצל.

ועל פי זה י"פ מה שנאמר לעיל מיניה בפרשה, שאמר יוסף ואין אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים, ודקדק א"י הגה"ק רבי אלעזר ניסן זלה"ה (הו"ד בייטב לב פ' וישב) דהיה לו לומר ואחטא לאלהים, ומהו דקאמר לשון עבר וחטאתי. אמנם ביאור הענין על פי מה שכתב א"י זלה"ה בבאר שבע (פ' חיי) בשם הקדמונים, דאף דקי"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, מכל מקום על אותן המצות שאין הוא מחויב לעשותן, כגון מצות כאלו שנתהפכו מזדונות לזכיות על ידי תשובה מאהבה, על זה איכא שכר בהאי עלמא, עכ"ד. ולפי זה כאשר זוכים לתשובה מאהבה, הרי זה מגין שלא יבוא לידי חטא.

וזה שאמר יוסף הצדיק ואין אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים, כי יוסף הצדיק בגודל ענוותנותו החשיב עצמו לבעל חוטא גדול, וכל ימיו היה בתשובה כדרך הצדיקים, ובודאי עשה תשובה

דברות קודש

מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

קטעים מימי חנוכה שנת תש"ע לפ"ק

נתפרסם ע"י ועד להוצאת ספרי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מאהבה, אשר על זה איכא שכר בעולם הזה, וזה מגין עליו שלא יבא לידי חטא, ולזה אמר ואין אעשה הרעה הגדולה הזאת, הלא וחטאתי לאלהים, ועשיתי תשובה מאהבה, וזה מגין עלי שלא אבא לידי חטא.

בטעם שרצו היונים להשכיחם תורתך

וי"י"פ בזה מה שאומרים בנוסח ההודאה, כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מעל חוקי רצונך. דקדקו המפרשים כפכל הלשון להשכיחם תורתך ולהעבירם מעל חוקי רצונך. ואפ"ל דהנה כל כוונת היונים היה להעביר את בני ישראל על הדת, והמה ידעו שאם יעסקו ישראל בתורה, יגן המצוה של לימוד התורה שלא יבואו לידי חטא, ולזה בראשונה עמדו על בני ישראל להשכיחם תורתך, ועל ידי זה לא יהיה להם שכר מצוה שיגן עליהם שלא יחטאו, ובזה היו מבקשים להעבירם מחוקי רצונך, אולם בני ישראל מסרו נפשם לעסוק בתורה ולא חששו מפני הגזירה, ועל ידי זה זכו לנס, ולזה אומרים וזדים ביד עוסקי תורתך, כי נס חנוכה היה בזכות לימוד התורה.

ובדרך זה יש לפרש הברייתא במס' סופרים, הנרות הללו אנו מדליקין על הנסים ועל הנפלאות ועל התשועות ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה על ידי כהניך הקדושים וכל מצות שמונת ימי חנוכה הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד כדי להורות ולהלל לשמך הגדול על נסך ועל נפלאותיך ועל ישועתיך. ויל"ד אומרו וכל מצות שמונת ימי חנוכה הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם, דמאי ס"ד דהך הלכתא דאסור להשתמש לאורה לא יאה נהגת בכל שמונת ימי חנוכה.

טעם שמונת ימי חנוכה

אמנם י"ל בהקדם מה שהקשה הבית יוסף (או"ח סי' עת"ד) למה מדליקין נרות שמונה ימים, הא לא היה נס רק שבעה ימים. וי"ל על פי מה שאמרו חז"ל (שבת קטז.) על הפסוק (משלי ט א) חצבה עמודיה שבעה, דהתורה שבכתב הוא שבעה ספרים, כי ספר במדבר הוא שלש ספרים, עד ויהי בנוסע הוא ספר אחד, ויהי בנוסע ספר ב' ומשם ואילך ספר ג'. והנה כתיב (משלי ו כג) כי נר מצוה ותורה אור, ומלכות יון הרשעה עמדה על בני ישראל להשכיחם תורתך, היינו לבטל ז' ספרים של התורה אור, וגם רצו להעבירם מחוקי רצונך, שלא יקיימו מצות ומעש"ט, לזה תקנו שמונת ימי חנוכה, שבעה נגד ז' ספרים שבתורה, ויום אחד הוא נגד נר מצוה שרצו לבטל. וזה שאומרים בנוסח ההודאה כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך

ולהעבירם מחוקי רצונך, שרצו לבטל נר מצוה ותורה אור, ולכן וקבעו שמונת ימי חנוכה, נגד שני הענינים. והנה בטעם שאמרו דאסור להשתמש לאורה, כבר הקשה הגמרא וכי נר קדושה יש בה (שבת כב.), ורש"י ז"ל פירש (שם כא: ד"ה ואסור) הטעם דאסור להשתמש לאורה, שיהא ניכר שהוא נר מצוה. ובספרי קודש (ע"ין דברים אחרים דרוש לב) כתבו רמז, משום דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ועל כן אסור להשתמש לאורה, להורות שאי אפשר להנות בעולם הזה מנר מצוה ותורה אור. ולפי זה יובן מה ס"ד שלא יאה נהגת חך הלכתא דאסור להשתמש לאורה בכל שמונת ימי חנוכה, כי למען הרמו דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא יונס על יום אחד, אבל על שאר שבעה ימים שהוא נגד ז' ספרי תורה, ועל לימוד התורה איכא שכר בעולם הזה, הוה אמינא שיהא מותר להשתמש לאורה, ולזה משמיענו וכל מצות שמונה ימי חנוכה הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד, והטעם בזה כדי להורות ולהלל לשמך הגדול, וכמו שכתב רש"י שיהא ניכר שהוא נר של מצוה, והרי טעם זה שייך בכל שמונת ימי חנוכה.

עכ"פ יצא לנו מזה דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, רק על לימוד התורה, ואז השכר מגין שלא יבא לידי חטא, והיינו דאהני ליה ליוסף צדיקא דאע"פ שהיה מלא מצות ומעש"ט, זכות התורה עמדה לו להנצל מן החטא.

ואנן מה נאמר ומה נדבר, בימינו אלה שנמצאים אנחנו במדינה טמאה ערות הארץ, ובני ישראל מתנסים בנסינות קשים ומרים, וצריכים לסייעתא דשמיא מרובה שיוכלו לעמוד בהם, ואם כי אמרו חז"ל (ויק"ד פל"ב ס"ה) יוסף גדר עצמו מן הערוה ונגדרו ישראל בזכותו, ובודאי שקדושתו קאי וקיים עד ימינו אלה שיוכלו לעמוד נגד נסינות היצר, מכל מקום הרי יוסף הצדיק עצמו גם הוא עמד בנסינון אך ורק על ידי שהיה קורא ושונה מה שאביו למדו כאמור לעיל, ועל ידי זה נמשך עליו כח הקדושה להתגבר על היצר, וגם אנחנו יש לנו עצה זו, וכל איש מישראל יכול להשתמש בעצה זו על ידי שיבואו בביהמ"ד לעסוק בתורה, והתורה הקדושה מגינא ומציל מן החטא.

הארת נרות חנוכה להיוצאים בשוק

ויתכן לומר שלטעם זה תקנו חז"ל (שבת כא:): נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ, להאיר אור התורה על אנשים המוכרחים להלך בשווקים וברחובות לצורך פרנסתם שיוכלו לעמוד בנסינון, כי צריכים לסייעתא דשמיא כאשר יוצאים בשוק שיהא ביאתו לביתו בלא חטא, וע"י שיעסקו בתורה יזכו לשמירה מעולה בלכתו בשוק שלא לבא לידי חטא ח"ו.

נרות חנוכה מסוגל לפרנסה

וי"י"פ מה שכתב בערוגת הבשם כי ראשי תיבות של ע"מך ישראל צ"ריכין פ"רנסה בגימטריא ג"ר, כי נרות חנוכה משפיעים פרנסה לבני ישראל, ע"ש. ולפי דרכינו י"פ הענין בזה, ע"ד שכתב בבני יששכר (לחנוכה מאמר ב אות יב) בשם הרה"ק רבי פנחס מקארין זלה"ה כי ל"ו נרות של חנוכה הם כנגד ל"ו מסכתות, כי התורה אור, עכ"ד. ועל לימוד התורה איכא שכר מצוה, ולכן נרות חנוכה משפיעים פרנסה ברייח וכל מילי דמיטב לבני ישראל.

קמעי דברות קודש שנאמרו בלילי חנוכה

מצות ומעש"ט למען יתגדל שמו ית'

הנרות הללו קודש הן ואין לנו רשות להשתמש בהן אלא לראותם בלבד כדי להודות ולהלל לשמך הגדול. יתבאר על פי מה שאמרו חז"ל (אבות פ"ד מ"ז) יפה שעה אחת בעולם הזה תורה ומעשים טובים יותר מכל חיי עולם הבא, והיינו שהעיקר הוא עולם הזה עולם המעשה של קיום התורה והמצות, ולא עולם הבא שהוא עולם השכר, ויש לומר שלזה התקינו להיות אסור להשתמש לאורה, להורות שאין אנו מבקשין שום שכר והשתמשות של קיום התורה והמצות, כי עיקר כוונתנו בקיום מצות ה' הוא חלקינו מכל עמלינו מה שאנו זוכין לקיים רצון ה', יותר מכל חיי עולם הבא ושכר המצות. וזה שאמר הנרות הללו קודש הן ואין לנו רשות להשתמש בהן אלא לראותם בלבד, כי כל כוונתנו בעסק התורה והמצות אינו לצורך עצמינו כלל, ואין אנו מבקשין על זה שום שכר, כי אם להודות ולהלל לשמך הגדול, שיתגדל ויתקדש שמו בעולם. (ליל ב)

נרות חנוכה מסוגל לפרנסה

במס' שבת (דף כב.) אמר רבה נר חנוכה מצוה להניחה בטפח הסמוכה לפתח, והיא מנת ליה, רב אחא בריה דרבא אמר מימין, רב שמואל מדפתי אמר משמאל, והילכתא משמאל, כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומוזוה מימין.

יש לרמז בזה גודל סגולת המצוות, דאיתא בגמרא (קידושין לד.) דנשים פטורות מתלמוד תורה וחיובות במוזוה, ופרין ונקיש מוזוה לתלמוד תורה, לא סלקא דעתך דכתיב למען ירבו ימיכם, גברי בעי חיי נשי לא בעי חיי, ע"ש. הרי שמצות מוזוה משפיע אריכות ימים. והנה כתב בערוגת הבשם (פ' ריגש) ע"מך ישראל צריכין פרנסה ראשי תיבות גימטריא נ"ר. כי למחיה שלחני אלקים לפניכם, שלחנ"י ראשי תיבות ליהדליק נר חנוכה שמונה ימים, כי נר חנוכה משפיע פרנסה, עכ"ל. ובוה י"ל הטעם דצריך שתהא מוזוה מימין ונר משמאל, כי כן כתיב (משלי ג טז) אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד, כדי לרמז על השפעת אורך ימים בימין והשפעת עושר וכבוד בשמאל, והש"י יעזרינו שנוכה לקבל כל השפעות טובות אלו שפע ברכה והצלחה וכל טוב. (ליל ג)

האבות התפללו על נס חנוכה

במדרש (הובא בחתם סופר) הדודאים נתנו ריח, זה ראובן שהציל את יוסף, ועל פתחינו כל מגדים, זה נר חנוכה שאצל הפתח מבחוץ. וי"ל על פי מה שכתב ק"ז זללה"ה במאור עינים (פ' מקץ דרוש לחנוכה) ידוע כי האבות התפללו בימיהם על העתיד להיות עד ביאת המשיח במהרה בימינו, כן רמז אברהם אבינו עליו השלום על חנוכה באומרו (בראשית כב) שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה, הוא כ"ה בכסליו, שהתפלל שינצחו את היונים בימי מתתיהו, וכמו כן יוסף

הצדיק חרד על הדבר ורמזו בדברו עם בנימין אלהים יחנך בני (בראשית מג כט), יחנך לשון חנוכה, שיעשה השם ניסים ונפלאות בחנוכה, עכדה"ק. ובוה יתבאר המדרש הדודאים נתנו ריח, זה ראובן שהציל את יוסף, ועל ידי זה שניצול יוסף הצדיק התפלל שינצלו החשמונאים, ומכאן זה ועל פתחינו כל מגדים זה נר חנוכה שאצל הפתח מבחוץ, שזכינו לנס דחנוכה.

בזכות הקדושה ניצולו מן היונים

אמנם י"ל ביותר, על פי דברי החתם סופר בספר הזכרון, שסגולה להנצל מחצי האויב הוא שמירת אות ברית קודש, כי גם זו נקרא בלשון חץ כמו שאמרו (הגיגה טו.) יורה כחץ, וכתיב (תהלים קכז ד) כחצים ביד גבור כן בני הנעורים, ועל כן מדה כנגד מדה יש בו סגולת הצלה מחצי המלחמה, עכ"ל.

ולפי זה יש לומר כי מה שניצולו בני ישראל ממלכות יון, היתה רק על ידי שעמדו על משמרתם ביסודי הדת בקדושה ובטהרה, ועל ידי שמירת אות ברית קודש בשלימות, וזו להנצל מחצי האויב. וזה שאומרים בנוסח ההודאה, הנרות הללו אנו מדליקין על הנסים וכו' ועל המלחמות שעשית לאבותינו על ידי כהניך הקדושים, שבשביל שהיו נוהרים בקדושה ובשמירה יתירה, וזו לנצחון המלחמה. וזה שאומרים ורשעים ביד צדיקים וטמאים ביד טהורים, כי בזכות שהיו נוהרים במדת יסוד צדיק והיו טהורים וזו לישועה.

ואמרו חז"ל במדרש (שהש"ר פ"ד סכ"ה) יוסף ירד למצרים וגדר עצמו מן הערוה ונגדרו כל ישראל בזכותו. נמצא כי מה שזכו החשמונאים הקדושים

לעמוד בקדושתן, זה היה ככח ובזכותו של יוסף הצדיק שגדר עצמו מן הערוה, ולזה אמר יוסף הצדיק אלקים יחנך בני, שהתפלל על נס חנוכה, שעשה פעולות לחזק קדושתן של ישראל, ועל ידי זה זכו החשמונאים הקדושים להנצל מחצי המלחמה.

וזה שאמר הדודאים נתנו ריח זה ראובן שהציל את יוסף, ועל ידו הורד יוסף מצרימה וגדר עצמו ונגדרו כל ישראל בזכותו עד סוף כל הדורות, ועל פתחינו כל מגדים זה נר חנוכה שאצל הפתח מבחוץ, כי הטעם שמדליקין אצל הפתח מבחוץ, כי אלו הסובבים ברחובות ובשווקים צריכים שמירה יתירה שיתחזקו בשמירת גרדי הקדושה, ולזה מדליקין נר חנוכה אצל פתח מביתו מבחוץ, כדי שההולכים בשוק יראו את נר חנוכה וילמדו לדעת שעיקר השמירה להנצל מכל צרה וצוקה הוא על ידי שמירת גרדי הקדושה, ויהירו בשמירת עינים ושמירת המחשבה.

ועל פי זה יש לפרש מה שכתב בערוגת הבשם (פ' ריגש) ע"מך ישראל צריכין פרנסה ראשי תיבות גימטריא נ"ר. כי למחיה שלחני אלקים לפניכם (בראשית מה ה), שלחנ"י ראשי תיבות ליהדליק נר חנוכה שמונה ימים, כי נר חנוכה משפיע פרנסה, עכ"ל. כי ידוע (תיקון תט"ו דף ל:) כי בסיבת חטא הידוע נתמעט שפע הפרנסה, כי נגעי בני אדם המשחיתים לוקחים השפע. ובכן מאחר שנו חנוכה משפיע קדושה, הרי בזכות זה נשפע שפע הפרנסה, ולזה אמר יוסף הצדיק כי למחיה שלחנ"י אלקים לפניכם, שעל ידי שהיה יוסף במצרים והשפיע קדושה לבני ישראל, זכו לנס חנוכה ולהמשיך בו שפע הפרנסה. ויה"ר שיושפע לכל בני ישראל השפעות טובות ברוחניות ובגשמיות. (ליל ד)

מתוך דברות קודש בס"ג מקץ שבת חנוכה שנת תשס"ט לפ"ק

במס' שבת (דף כא:) נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ וכו' ובשעת הסכנה מניחה על שלחנו ודיו. ויש לומר בדרך רמז כי ענין הדלקת המנורה על פתח ביתו מבחוץ הוא להורות על אור התורה, כי נר מצוה ותורה אור (משלי ו כג), על דרך שאמרו (איכ"ר פתיחתא ס"ב) המאור שבה מחזירו למוטב, שבדביקות בתורה הקדושה יוכל האדם לשמור עצמו בהיותו על פתח ביתו מבחוץ בשווקים וברחובות, כי בימינו אלה צריכים לסייעתא דשמיא מרובה שיהיה מותר האדם מן הבחמה לומר אין. ומה שאמרו ובשעת הסכנה מניחה על שלחנו, יש לומר בדרך רמז כי בעוה"ר בימינו אלה הוא שעת הסכנה שמכניסים סומאת השוק בתוך הבית על ידי שמכניסים כלי הטמא ורואים שם ראיות אסורות, והנה בימים מקדם היו צריכים להשפעת המנורה על פתח ביתו מבחוץ שיוגן על השפעת השוק, אבל בימינו אלה שהוא שעת הסכנה מניחה על שלחנה, כי בעוה"ר צריכים שמירה יתירה גם בבית, כי על ידי לחיצה קלה על הכפתור יכול להגיע למקומות המטונפות ביותר. מצות חנוכה נר איש וביתו, כי קדושת הנרות צריך להשפיע טהרה וקדושה על איש וביתו. וכבר היה דברינו (בדרשה כ"א כסלו דהאי שתא) להזכיר דברי כ"ק מרן דו"ז זללה"ה שאמר בדרשת הושענא רבה שנת תשס"ו, שאינו יודע איך נמצאים עוד יהודים שיש להם כלי הטמא ועדיין לא הגיעו לידי שמד ר"ל. ובעוה"ר הוא כגזירת היונים שגורו לכם על קרן השור שאין לכם חלק ונחלה באלק ישראל.

אוי לידער לידער רבים חללים הפילה, אזויפיל מענטשן זענען צוגרינד געגאנגען, יעדער איז געווען א חכם בעיניו און געהאלטן מיר וועט עס נישט שאדן, ער האט נישט געקענט זאגן דעם אין, ער האט נישט געקענט זאגן דעם ניין פארן יצה"ר, מען האט אנגעהויבן צו קוקן, מען האט זיך פוגם געווען די אויגן. לידער לידער, מען הערט אזעלכע ביטערע בשורות ווי גרויס און קליין זענען לידער לידער אפגעפארן, נעבעך אזוי פארדארבן געווארן, רחמנא ליצלן וואס מען הערט זיך אן, פון די שענסטע הייזער, פון די שענסטע שטיבער, ערליכע אידן לידער מאכן מיט קינדער, שרעקליך רחמנא ליצלן, מען זאל עס אוודאי נישט וויסן, ווייל דעמאלטס איז מען שוין א צועק לשעבר ואין מושיע לה, מען קען זיך שוין נישט העלפן, מען ברענגט זיך אריין בידיים א טמא'נע כלי אין שטוב, די מתיינים האבן אזוינס נישט געהאט, און אידן ברענגט דאס אריין אין שטוב, און די בני בית און די קינדער ווערן מיט דעם מחונך, מען לאזט זיך אריין מיט דעם, אוי לענינים שכך רואות, וויי פאר די אויגן וואס קוקן, חכמי ישראל האבן מתקן געווען נר חנוכה מצוה בראיה, זעט מען אז מען קוקט אויף נר חנוכה ברענגט דאס אריין קדושה, מען קוקט אויף א הייליגע זאך איז עס מטהר די אויגן ס'ברענגט אריין קדושה אויף די אויגן, זה לעומת זה טאמער קוקט מען אויף טריפה'נע פלעצער, פלעצער וואס מען טאר נישט, איז עס מטמא ר"ל די אויגן, ס'האט א געוואלדיגע טומאה.

על חומות ירושלים

בס"ד

ברוך מתייך לשלם

ככבוד ובהערצה מקבלים תושבי קרית יואל וקהל אנשי חסידי סאטמאר את הגאון הגדול המפורסם, ערוגת הבשם, כש"ת רבי שמעון יצחק שלעזינגער שליט"א, רב דקהל אנשי ירושלים, מורה ודאין בהעדה החרדית, וחבר הנשיאות של כולל זיבענבערגער שיופיע בהדרתו ביום ב' הבעל"ט, וישהה בקר"י עד אחר שב"ק ויגש הבעל"ט.

הגאון הנ"ל הוא מעמודי התווך של היהדות החרדית, בהיותו ת"ח עצום ומאות דופקים על פתחו להאיר לפנייהם נתיבות הלכה. במשך השבוע ירציא האורח שליט"א מספר שיעורי הלכה בתוככי מבצר הכוללים, ויעמדו לפניו בבחינה על מקצועות חשובות. יהא בואו לברכה.

*

בשבוע העליל"ט התקיים בקרית יואל יצ"ו מסיבה לטובת מוסדות מהר"ץ דזשינסקיא המתנסות לשם ולתפארת בעיר בית שמש בבית הרה"ח רבי חיים ידידי' פישער שליט"א מנהל מוסד "שערי חמלה" בק"י, וב"ה ציבור גדול מאנשי תושבי קרית יואל השתתפו ברוח נדיבה ונפש חפציה בגוף ובמומון לחזק המוסדות. ובפרט שבאלו הימים נגמר הבנינים החדשים של המוסדות ועול הכספי קשה מנשא, וב"ה שהמסיבה הצליח ועשו פרי והיה לחיזוק רב להנהלת המוסדות ה"ו

בברכת ברוך הבא מקבלים תושבי קרית יואל בברכה שלוחי דרחמנא ה"ה הנהלת מוסדות ראחמטטריווקא בעיה"ק ירושלים תובב"א שהגיעו לעירינו לטובת המוסדות הקדושים, ויה"ר שיצליח השם דרכיהם להרמת קרן התורה.

יתר פרטים יתפרסמו א"ה

בעיר בית שמש הקים כלפני עשר שנים מוסד חשוב "מגודלים בנעוריהם" שהוא מיסודו של הרה"צ לוחם מלחמות השם רבי עמרם בלוי"א זצ"ל שישד המוסד בעיה"ק ירושלים במטרה לנצל הזמנים הפנוים כגון ביומי דחנוכה ובין הזמנים ללימוד התורה ומידי שנה בשנה מתאספים אלפי ילדי תשב"ד מכל המוסדות על שרת הקודש.

וכעת לפני יומי דחנוכה פנו העסקני המוסד לרבני "וועד משמרת חומות ירושלים" ובקשו עזרתם, והוועד יצאו לקראת הנהלת המוסד בסיוע שיש בו כומץ בסכום עצום.

ותודה וברכה לאנשי תושבי וויליאמסבורג וקרית יואל שהשתתפו בכל שבוע ושבוע בה"דאלער לשבוע" קאמפיין שבעזרתם היה ביכולת הוועד לבוא לעזרת המוסד

המפורסמות אינם צריכים לראי' גודל פעולות המוסד הק' "זכרון משה" שנתיסדה ע"י כ"ק מרן רבינו שליט"א וסגל רבני הוועד הפועלים בשליחות הקודש.

המוסד "זכרון משה" משמש כהמשך לפעולות "עזר הצלה" אשר המטרה אחת היא ויחידה לסייע ביד מנהלי המוסדות שמכתתים רגליהם לבא לאר"ב לטובת מוסדותיהם, ולהעניק להם ביד סכום ממוסד שיקל עליהם המלאכה.

חוץ מזה מתנהל ע"י המוסד קופת גמ"ח המנוהל ע"י בעה"ב חשובים אחרים, שבאים לעזרת המלמדים בדבר גדול מאד, היינו שמחליפים להם כל הטשעקס והעד טשעקס, ושולחים לאר"י ע"י הבאנק כעדי שיהיה הכסף מוכן ומזומן בידם לטובת החובות וההוצאות הגדולות.

מידי שנה בימי החנוכה עורכים אפיל לטובת הקופה הקדושה, וברורשכ"א ואחד מאנשי"ב יבין מעצמו גודל האחריות הרובץ עליו, וישתתף בסכום הגטון ונכבד לגודל המצוה.

צטצילי הלכה

בירורי הלכות, נערך ונסדר ע"י מערכת "בית ועד לחכמים" שע"י מבצר הכוללים קרית יואל והיו למראה עיניו של הגה"צ זומ"ץ קרית יואל שליט"א להערות והארות: 845 662 4936 או ע"י הפקס: 845 781 7213

מכתבים בעניני חנוכה

א

בענין כבה נר חנוכה במזיד, ובענין שריפת הפתילות בואת חנוכה -

לכבוד מערכת שבבילי הלכה שע"י מבצר הכוללים דקריית יואל יצ"ו.
הני להעיר על דבר שכתבתם בשבוע העבר בענין אם כיבה את הנרות תוך חצי שעה שצריך לחזור ולהדליקן ואף אם כיבה במזיד מן שכתב שכבר עבר חצי שעה ובאמת עדיין לא עבר חצי שעה כל"מ אינו מברך ברכה פעם שנית, ודלא כן המלך אלא כדעת המנסת הגדולה, עד כאן דבריכם, וע"ו באני להעיר דבאופן זה שכתב שכבר עבר חצי שעה, לא נקרא מזיד, וגם הן המלך יודה בזה, (ע' במ"ז יור"ד סי' צ"ט סק"ט דאומר מותר שוגג היו וכ"ש בכח"ו שטעה במציאות) דמזיד נקרא רק מי שידע שהוא בתוך חצי שעה ואסור לכתבו ואפ"ה כיבה אותו.
ואגב אני תמה על מה שנהגין לשרוף הפתילות אחר חנוכה, דבשו"ע סי' תרע"ו סעיף ד' נמאיר רק שריפת השמן ע"ש.

ש. ווייס

פה ברוקלין יצ"ו

תשובת המערכת: ייש"כ על ההערה הנכונה, ועל מה שתמחתה על מנהג שריפת הפתילות, באמת כבר נזכר בראשונים, ו"ל הכלבו: "הגאון ר' אחא ו"ל כתב שאין לעשות כן (בהפתילות) שום דבר, אבל בריך להיחם עד לילה אחרונה ולעשות כן מדרורה בפני עצמה וכו' אותן הפתילות והשמן הוקצו על דעת שיהיו קל"ן ע"ל הכלבו, ו"ל ספר סדר היום "כשכא להדליק ליל ב', יטיב את הנרות קודם שידליק, ויסוי מותר השמן והפתילות שנשארו ויתנם בכלי אחד מיוחד, ויקנה הנרות וישים בהן שמן כשיער הפתילות ראיות, וכן יעשה בכל לילה ולילה, והנשאר ביום הח' יעשה מנהגל מדרורה אחת לבדה ושירוף הכל" ע"ל הסדר היום, וגם בחי"א (ככל קנ"ד דין ל"א) וקיצור שו"ע (סי' קל"ט סעיף ב') נזכרו שריפת הפתילות. המערכת

ב

בענין הנוסע מביתו לבית אביו קודם צאה"כ היכן ידליק נר חנוכה

א"כ מערכת שבבילי הלכה, הני להעיר ע"מ שכתבתם אשתקד ביומי דחנוכה בדיני אכסנאי שהולך לבית אביו שהיא בעיר אחרת מה דעו בהדלקת נר חנוכה. וכתבתם כי אין להדליק בבית אביו רק במקום שאין לו עצה אחרת, ושירוף נמן להדליק אחר פלג המנחה בביתו, וכן אם חזר לביתו בשעה מוקדם ידליק בשעה שחזר לביתו ולא בבית אביו, ועד"ו כתבתם גם כמה הלכתא גבירתא הנוגע בזה, ואמרת להעיר ע"ו כדת של תורה הנלע"ד.
הנה בנוגע להדליק אחר פלגה"מ, יש פוסקים שאין לברך א"ו, וגם החיד"א בעצמו אע"פ שבספרו ברכ"י פסק לברך וכן הובא בשמו במ"ב, אבל בספרו כסא חתמים (בפירושו על המס' סופרים שהביא המ"א רס"י תרע"ב) כתב להדיא שחזר ממש"כ בברכ"י וסובר שאין לברך אחר פלגה"מ, וע"ו שו"ת שבה"ל (ח"ד סי' ס"ו) ועוד פוסקים ואבמ"ל. ואפילו להפוסקים המקילים בטרווד להדליק אחר פלגה"מ, ימנן אר דהוה ככלל טרווד, דלפי שיבואר להלן יש לו ברירה להדליק בבית אביו באופן זה. ואפי' אחר השקעה שיש עוד צירופים להקל מסתבר יותר שידליק בבית אביו, ועכ"פ הצדדים שקולים.
וכן באופן שחזר לביתו בשעה מוקדם. כפי שיבואר להלן יש מקום לומר שידליק בבית אביו שיש יותר פריסומי ניסא, וגם וריין מקדימין למנוח, וגם יש לחוש שישכח להדליק שהרי מ"ח אסור ללמוד ולאכול ולעשות מלאכה קודם הדלקה, וגם בזה עכ"פ הצדדים שקולים ותלוי לפי הענין.
ובענין להדליק בבית אביו. הנה זה משמע דצריך להדליק במקום שהוא יותר ביתו וכדנראה בהרשב"א שהביא הרמ"א (תרע"א) שבמנינו ידליק במקום שאוכל, וע"ו כתב הט"ו ב' שאותן המדליקין במקום שהם לשעה או שתיים אינם מבעים הענין שצריך לדלוך במקום שהוא יותר ביתו, וכ"כ המ"א סק"ו בשם שארית יוסף, וכונתם דאם יש לו מקום שאוכל תמיד ויש לו מקום שישן תמיד ידליק במקום שאוכל, אבל אם אוכל שם רק באקראי אין להדליק שם.

איברא דהט"ו כתב דזה הוה כאלו עומד בשעת הדלקה על הרוב העיר דאין שייך לו שם הדלקה ע"כ, מ"מ לא מסתבר לומר דהט"ו מחדש דאם נמצא במקום שאינו ביתו וגם אינו מתאכסן שם לאכילה ושינה יהיה פטור לגמרי מלהדליק, דהרי במנינו שמדליקין בפנים הרי לא שייך לומר שצריך להדליק בביתו מדין חשד, ומתיבה תיתי נאמר שא"ל להדליק כלל רק בביתו ממש, הרי יש חובת הגוף וגם הוא בבית לאיה שעות וא"כ למה לא ידליק שם, אלא ע"כ שגם מונח הט"ו הוא רק שלכתחילה צריך להדליק במקום שהוא יותר ביתו, משום שכך אמרו חז"ל להדליק במקום שהוא יותר ביתו, וע"ו כ' הט"ו דפשיטא שלא יניח ביתו וידליק בבית שהוא אוכל שם פ"א עם חבריו, אלא צריך לילך לביתו ולהדליק שם, ומ"ש דזה דומה להדליק ברחוב מונח דלעונות ביתו שהוא שם בקביעות אין בית זה שאוכל באקראי נחשב יותר ממדליק ברחוב שאין לו שם שום שייכות, ואף שהוא נראה קצת דוחק בדברי הט"ו, מ"מ מסתברא לומר כן מלומר חידוש מה בדברי הט"ו דבר שלא מצוי בשאר פוסקים דאי"ל להדליק רק בביתו ממש, וגם שאלת הפ"ח (תרע"ו א' בא"ד נשאלת) הוא רק הדין עדיף להדליק. ויש שכתבו עוד דהט"ו מודה דכשהולך עם ב"ב אינו צריך להדליק בביתו, אבל יש חולקים ע"ו דגם באופן זה צריך להדליק במקום שהוא יותר ביתו, אף שגם בזה יש לדון ולומר דמה שצריך להדליק במקום שהוא יותר ביתו הוא רק משום חשד של בני ביתו, וזה לא שייך כשהולך עם שם בני ביתו, אבל מניין דידן שהוא ובני ביתו נוסעים לעיר אחר שהוא רחוק הרבה מביתו והיו שם לכמה שעות מסתברא דגם הט"ו מודה שיכול להדליק שם. נמצא לפ"ו דהא"ו שאם יוכל לנסוע אחר צאה"כ כי להדליק במקום שהוא יותר ביתו, ולא יסע לכתחילה קודם שמדליק, וגם יש להדר ולהטריח עצמו לסדר שלא לצאת מביתו קודם זמן ההדלקה כדי שיוכל להדליק בביתו ממש, אבל באופן שקשה לו לנסוע אחר צאה"כ לכאורה אינו חל עליו החיוב כלל להדליק בביתו, רק יוכל להדליק לכתחילה בבית אביו, זה הנלע"ד והמעניין יבחר.

הק' דוד ברי"מ עקשטיין

מבצר הכוללים תו"ק קרית יואל יצ"ו

תשובת המערכת: בדברים הנ"ל כתבתם תשובה בארוכה לבאר דברינו שעדיף יותר להדליק אחר פלג המנחה מנהג שידליק בבית אביו, אבל א"א להעתיק כאן התשובה מהמת חוסר המקום, ויודפס א"ה בקובץ בית ועד לחכמים, [ושם יודפס גם ההשגות שכתב הרה"ג הנ"ל על דברינו].